

§4.3 РОЗВИТОК ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ:
ХРИСТИЯНСЬКА ПЕРСПЕКТИВА (Савчин М.В.,
Дрогобицький державний педагогічний університет імені
Івана Франка)

Вступ. Не треба бути дуже уважним, щоб виявити як за короткий період змінюється дух історичної епохи, що проявляється у зміні суспільства, масової свідомості, зміні характеру взаємодії людини і конкретної життєвої ситуації. Інколи ці зміни малопомітні, незначні, а інколи дуже радикальні, які легко зауважити, наприклад, в ситуації війни. І тоді людині доводиться активно взаємодіяти з принципово новою, незнайомою ситуацією. У цій ситуації мудрі люди роздумують над траєкторією змін, їх погляд спрямований у потенційне майбутнє, хоч їх голоси не такі сильні, як голоси легковажних і безвідповідальних людей, яких немало, і тому їх погляди стають пануючими. Це ж стосується розвитку науки, в.ч. психології, яка на початку ХХ ст. «втратила зв'язок з апостольською вірою, з автентичною психологією та була замінена академічною психологією» [1].

Сучасну психологію традиційно розглядають під таким кутом, що будь-яка віра не може вплинути на неї чи взаємодіяти з нею. Світська психологія ґрунтується на припущеннях, які перебувають у конфлікті з християнським розумінням внутрішнього світу особистості. У наш час існує дуже багато теорій особистості, які альтернативні духовності. Виявляється, що багато важливих питань психології, зокрема, особисті переконання та віра людини, уявлення про любов, добро, свободу, надію, жертвовність, терпіння, що реально впливають на її світогляд і сприйняття дійсності, повинні бути поза емпіричними межами психологічної науки. У психології неможливо обґрунтувати емпірично роль «молитви у житті людини, бо це духовна необхідність. Коли

людина молитися «Отче наш», то щоразу, коли не проявляє почуття вдячності й залежності від Нього, то з раціонального погляду вона постає ніби «ірраціональним дурнем» [3, С. 106].

У науці взагалі та психології зокрема існує важлива і складна проблема поєднання раціонального (наукового) підходу та віри. Свого часу «християнська віра Блеза Паскаля, Френсіса Бекона, Ісаака Ньютона і навіть Галілея спонукала їх не довіряти людській інтуїції, натомість вивчати Боже Творіння та перевіряти суб'єктивні припущення результатами дослідів. Незалежно від того, чи шукали вони істину в надприродньому откровенні (Божому Слові) чи у природньому откровенні (Божому Творінні), але свою місію вони вважали священною, адже нею служили Богу» [2, С. 54 – 55]. Сучасна психологія не може сприйняти того факту, що «гріх людини спричиняє більшість її душевних проблем, які намагається розв'язати сучасна психотерапія. У християнстві вважається, що гріх покривається Божою Благодаттю, а християнські переконання й об'єктивні екзистенціальні реалії людини та її життя співпадають, що не враховує сучасний психолог-теоретик і психолог-практик».

Виклад основного матеріалу. Християнський метанаратив стосується створення світу та людини, гріхопадіння, відкуплення. В основу духовної парадигми психології покладені реалії та істини, які ми пізнаємо вірою та через досвід, зокрема він виражається у таких твердженнях: 1) «Бог існує (Євр. 11:1-2); 2) ми створені за Божою подобою, щоб керувати, розуміти й гідно ставитися до творіння як істот, які від початку створені для стосунків любові (Буття 1:26; 2:18); 3) що ми грішні та одночасно спасенні благодаттю через звершену місію Христа на хресті (Рим. 5:6-10); 4) ми тепер – нове творіння “в Христі” (2 Кор. 5:17); 5) будучи в своїй суті схильними до стосунків з іншим (іншими людьми), ми маємо за кінцеву мету у житті –

життя в Христі, в любові до ближнього й Бога, вічно прославляючи Його, “щоб Бог був у всьому і все” (1 Кор. 10:31; 15:28); 6) це досягається тільки через перетворення чи трансформацію особистості в образ Христа через Святого Духа, що перебуває всередині нас, Який перебуває в єдності з бажаннями духа людини, щоб наповнити нас повнотою своєї присутності (Еф. 3:17-19; 5:18), щоб все життя було задля Його слави та Його цілей; 7) Бог особливо потурбувався, аби відкрити ці істини у Святому Письмі й, частково, через особисті свідчення святих і віруючих. Ці метаметодологічні ідеї та переконання окреслюють сутність повноцінного існування людини у світі та завдання і структуру психологічної науки, знання і правильне ставлення до реальності.

Згідно духовної парадигми Бог задає людині вищу мету та сенс життя, які неможливо збагнути розумом (Томас Аквінський). Своєю присутністю в житті людини Бог відповідає на фундаментальні її запитання. Бог – це не якийсь «духовний фактор» серед інших факторів, що час від часу втручається у закони природи, а той, хто є фундаментом усього живого. Вплив Бога поширюється не тільки у сфері невідомого для людини, але й видимому для неї світі, в його природі. «Бог Своїми діями, і відкриттям Своєї істини втручався і втручається в емпіричну реальність, але не тоді, коли ми вважаємо за доцільне» [4, С. 118].

Через свою наївність людина прагне скеровувати Божу руку у вигідне для себе русло, замість того, щоб смиренно визнавати власну безпорадність та безпомічність перед ним. Незбагненним для неодоухотвореного людського розуму є той факт, що Бог – це не якийсь небесний Сантос, який виконує бажання людини, прямо враховуючи те, хто добре поведівся минулого тижня. Христос дав принципову відповідь Бога на екзистенціальні проблеми людини. «Відчувати божественну

благодать – християнський еквівалент психологічного, безумовно позитивного ставлення, це звільнення від самозахисної гордині, від самоосудження» [5, С. 65]. Ісус Христос заступається за знедолених, торкається бідуючих – селян, рибалок, неписьменних матерів, зубожілих вдів, людей з інвалідністю та мешканців вулиць і одночасно приземлює еліту – могутніх, багатих, освічених, сповнених жалю» [6, С. 255]. Зазначені базові реальності та переконання віри не лише інформують психологію щодо її витоків та цілей, які лише через спостереження та роздуми про створення не можуть стати зрозумілими; *вони також формують весь процес, результат та особистість, яка займається психологією*» [7, С. 214 – 215].

Християнська психологія спирається на есхатологію, будучи відкритою до присутності Духа та істин, здобутих із спостережень і роздумів людини про себе, інших та роздумів про людську природу взагалі. Це означає, що займатися психологією необхідно відповідно до реальності внутрішнього світу людини, а не просто до того, що диктують наші раціональні принципи та фантазії й сприйняті актуальні потреби. «Християнська віра містить в собі дещо воістину важливе й корисне для сучасної психології та психологічної практики» [8, С. 36].

Християнська духовність має неабияку цінність для сучасної психологічної практики, зокрема, психотерапії. Практичний психолог не має «відчувати себе чарівником». Це також означає, що психологію не треба перетворювати в релігію чи замінити релігію, але передбачає необхідність відійти від «упередженого світу секулярної психології» [9, С.239]. У просторі психології християнська психологія не має бути якимось «сепаратиським» анклавом, а бути *визначальним та основоположним елементом процесу та результатів заняття психологів* [10, С. 242]. «Що ближче психологія ставатиме досконалою, то більше стосуватиметься

божественною, зливатиметься з ним та виглядатиме як невід’ємна його частина» [11, С. 325]. Духовна психологія має свій епістемологічний статус для створення інтерпретацій з безсумнівною надійністю та обґрунтованою валідністю.

Психологи зберігають чесність та цілісність наукового пізнання, коли є максимально відкритим до того, що є справжнім і правдивим (перспективним і доцільним) щодо розуміння внутрішнього світу людини. Займаючись психологією, вони люблять Бога та розглядають об’єкт дослідження в Бозі, культивують смиренне ставлення до створеного Богом світу і проявляють деякий скептицизм щодо людських можливостей його пізнання [12]. Науковий інструментарій для дослідження реальності є ще одним засобом прославляння Бога у нашому розумі, так і в нашому серці [13]. Психологи не мають піддаватися спокусі «у своїх дослідженнях зосередитися на другорядних чи дріб’язкових цілях, «що призводить до неповноти знань, які віддалені від особистого перетворення чи трансформації слави Божої» [14, С. 233]. Психологія має поєднати віру і дію спостереження – роздуми про єдину реальність душі через любов до Бога в об’єкті науки та об’єкта науки в Бозі [15, С.209 – 254]. Психолог має виконувати наукову роботу в любові Божій та бути відкритим до вивчення відповідної реальності (зовнішньої чи то внутрішньої), а не через певну нездорову потребу закриватися від християнської віри і спотворювати чи не бачити того, що є реальністю.

У психології важливою є проблема епістемологічної ролі чеснот і святості у науковій діяльності та практиці. Святість та духовне здоров’я зберігають особистість психолога у чесноті й відкритості до реальності людської природи, зокрема, духовного та душевного здоров’я і проблеми гріха, не упускати справжнє і правдиве знання про людей чи спотворюють його [16]. Проблема полягає в тому,

що «сучасні уявлення про духовність підфарбовані загальнолюдськими цінностями, моралізмом, пієтизмом, догматизмом чи навіть анімізмом» [17, С. 203]. У своєму науковому аналізі віруючий психолог не просто додає до фундаментальних доктрин християнської віри погляди певного теоретика психології, наприклад, К. Роджерса чи З. Фрейда. Віруюче розуміння у пізнанні психологічних феноменів полягає в єдиному «баченні реальності у вірі й Дусі» [18, С. 150]. «Християнська раціональність обґрунтованіша, ніж раціональність інституціональної (академічної) психології» [19, С. 181]. Християнський світогляд, який приходить до нас із минулого, дозволяє сучасній людині з вірною прийняти виклики сьогодення, раціонально та емпірично демонструючи наскільки важливою є любов Христа для нашого майбутнього.

Дослідницька програма у психології, що звільнена від обмежень впертої секулярності, має справу з реальним світом душі замість того, щоб невтомно огрублювати її. Виявляється, що це досить складно, бо «навіть найкращі християнські мислителі допускалися помилок, що виникали під впливом язичництва» [20, С.144]. У духовній парадигмі ставиться завдання організувати діалог християнського світогляду з неоднозначним світоглядом та часто прихованими припущеннями інституційної (академічної) психології [21]. Сучасна духовна психологія працює під гнітом західного культурного світу, що полонений індивідуалізмом і споживацтвом.

Християнські психологи критикують новітню психологію за її матеріалізм, секуляризм та агностицизм. Звичайно, що християнська психологія ще не повністю усвідомлює, що її відкриття вказують на дещо більше, а не просто дозволяють християнському погляду «опинитися за одним столом» в товаристві конкуруючих психологій.

Психологи, які практикують в гармонії зі своєю вірою, конче стикаються із сформованою нині натуралістичною та редукціоністською науковою традицією щодо духовних та метафізичних явищ. Одночасно не можна дозволити, щоб на професійне мислення в християнській психології впливали нехристияни чи навіть християни, але тільки відповідно до канонів та методів академічної психології. Проблема полягає в тому, що вірування висловлені не-християнською мовою, радикально протиставляються християнському розумінню.

У сучасній психології не приділяється належної уваги розв'язанню проблеми моральності особистості або вона розв'язується неадекватним чином. Між тим, визначення предмета, завдань і методів дослідження у психологічній науці не віддільна від моральних орієнтирів, бо онтологічно, функціонально і феноменологічно існує невіддільність функціонування психічного і морального. «У Нагірній проповіді Ісуса Христа вказується на здорові риси особистості: бути вбогим духом (відсутність гордині), бути засмученим, поводитися лагідно, бути спраглим правди, бути милостивим та чистим серцем, приносити мир, даватися бути переслідуваним заради Христа, дозволити своєму світлові світити перед людьми, дотримуватися заповідей, давати раду власному гніву, брати відповідальність за гнів інших людей у випадках, коли він спричинений нашими діями, контролювати своє жадаюче око, не шукати помсти для тих, хто образив нас, не виставляти свою набожність напоказ, не перейматися про щоденні потреби, але шукати Царство, зосереджуватися на власних недоліках, а не на недоліках інших, не зневажати інших через їхні недоліки» [22, С. 157 – 208]. Більшість з цих висновків не сприймаються сучасною психологією та психологічною практикою, культивується егоїзм, прагматизм. Навпаки, у християнському наративі заняття психологією є актом любові [23, С. 166].

Основними християнськими цінностями є: скромність, терпеливість, володіння собою, довготерпіння, вдячність, лагідність, співчуття, щедрість та вміння прощати. Так, проста клятва виявляє водночас відповідальність, смирення та поважливе ставлення до іншої людини. Бути людиною, яка мудра, непохитно дотримуватися слова, означає мати особисту глибину й міцність, бути по-справжньому вільним. Духовна, найвищого рівня любов, полягає в люблячому братерстві з Богом та людьми, завжди жертвна і рівна до всіх, не завжди взаємна. Навпаки, у сучасній психології культивується не рівна до всіх, обов'язково взаємна, не завжди жертвна любов. Новий порядок, що пропонується християнством, підтримує людей убогих духом, лагідних, голодних і спраглих праведності, милостивих. Але люди живуть щонайбільше частково в цьому порядку, але в принципі можуть жити так, щоб завжди бути щасливими.

Висновки. Сучасність вимагає налагодження діалогу між християнською вірою та психологічною наукою. Християнський метанаратив стосується визначального у внутрішньому світі людини, значення терпіння, каяття і смирення у підтриманні духовного, душевного і тілесного здоров'я людини та впливу гріха на деструкції в її житті. Християнство орієнтує психологію, як і окрему людину в фундаментальних екзистенціальних переживаннях та головних потребах і здатностях особистості. Згідно духовної парадигми духовність трансцендентної природи задає вищу мету та сенс життя людині, які неможливо обґрунтувати раціонально. Психологія, яка буде враховувати християнський світогляд, постане досконалішою, бо враховуватиме духовне як визначальний центр внутрішнього світу людини, її інтерпретації та дослідження проблем характеризуватимуться ще більшою надійністю та обґрунтованішою валідністю.

В основу духовної парадигми психології покладено реалії та істини, які ми поєднуємо вірою та через досвід святих та віруючих християн. Психологія не може емпірично обґрунтовувати духовні феномени, наприклад, вплив молитви на внутрішній світ людини, переживання особистістю божественної благодаті. Вона має зберігати відкритість та цінність наукового пізнання, поставати максимально відкритою до справжнього, правдивого, доцільного та перспективного у внутрішньому світі особистості, у людських спільнотах та цивілізації. Завдяки християнству психологія має поєднати віру та наукове пізнання, аналізуючи реальність внутрішнього світу людини через любов до Бога в об'єкті науки та об'єкта науки в Бозі, звільнитися від обмежень секулярності, що огрублює душу людини, та орієнтується на її повну реальність.

Психологічна наука має постулювати зв'язок між духовним, моральним, соціальним, психологічним, психічним і тілесним здоров'ям і щастям людини. Віра психолога визначає його наукову і практичну професійну діяльність, що застерігає від практикування лженауки, хай настільки продуктивною і правильною видавалася його діяльність. Християнські психологи звільняються від матеріалізму, секуляризму та агностицизму та практикують у гармонії з вірою, коректують натуралістичну та редукціоністську психологічні традиції. У розв'язанні проблем моральності вони орієнтуються на любов як основний закон життя людини, християнські цінності (скромність, терпеливість, вдячність, лагідність, співчуття, щедрість, вміння прощати та ін.), культивування яких у житті зумовлює автентичне щастя і благополуччя людини.

Список використаних джерел:

1. Мур, Томас. Піклування про душу: як сповнити глибиною і сенсом щоденне життя / пер. з англ. Ольга Демиденко; за фак.

ред. Дмитра Залевського і Олега Фешовця. Львів: Видавництво "Астролябія", 2020, 448 с.

2. Маєрс Девіс Дж. Теорія рівнів пояснення / Джонсон Л. Ерік та ін. Християнство і психологія: п'ять поглядів / перекл. з англ. Надійка Гербіш. – К.: ВИДАВЕЦЬ ПАЛИВОДА А.В., 2018. 328 с. С. 53 – 108.

3. Маєрс Девіс Дж. Теорія рівнів пояснення / Джонсон Л. Ерік та ін. Християнство і психологія: п'ять поглядів / перекл. з англ. Надійка Гербіш. – К.: ВИДАВЕЦЬ ПАЛИВОДА А.В., 2018. 328 с. С. 59 – 108.

4. Джон Л. Стептон Інтеграційний підхід / Джонсон Л. Ерік та ін. Християнство і психологія: п'ять поглядів / перекл. з англ. Надійка Гербіш. – К.: ВИДАВЕЦЬ ПАЛИВОДА А.В., 2018. 328 с. С. 109 – 156.

5. Маєрс Девіс Дж. Теорія рівнів пояснення / Джонсон Л. Ерік та ін. Християнство і психологія: п'ять поглядів / перекл. з англ. Надійка Гербіш. – К.: ВИДАВЕЦЬ ПАЛИВОДА А.В., 2018. 328 с. С. 53 – 108.

6. Паулісон Девід. Біблійне консультування / Джонсон Л. Ерік та ін. Християнство і психологія: п'ять поглядів / перекл. з англ. Надійка Гербіш. – К.: ВИДАВЕЦЬ ПАЛИВОДА А.В., 2018. 328 с. С. 255 – 304.

7. Коу Джон Г., Голл Тодд В. Трансформаційна психологія / Джонсон Л. Ерік та ін. Християнство і психологія: п'ять поглядів / перекл. з англ. Надійка Гербіш. – К.: ВИДАВЕЦЬ ПАЛИВОДА А.В., 2018. 328 с. С. 209 – 254.

8. Джонсон Л. Ерік Християни у психології: стислий історичний ракурс / Джонсон Л. Ерік та ін. Християнство і психологія: п'ять поглядів / перекл. з англ. Надійка Гербіш. – К.: ВИДАВЕЦЬ ПАЛИВОДА А.В., 2018. 328 с. С. 9 – 52.

9. Коу Джон Г., Голл Тодд В. Трансформаційна психологія / Джонсон Л. Ерік та ін. Християнство і психологія: п'ять поглядів / перекл. з англ. Надійка Гербіш. – К.: ВИДАВЕЦЬ ПАЛИВОДА А.В., 2018. 328 с. С. 209 – 254.

10. Коу Джон Г., Голл Тодд В. Трансформаційна психологія / Джонсон Л. Ерік та ін. Християнство і психологія: п'ять поглядів / перекл. з англ. Надійка Гербіш. – К.: ВИДАВЕЦЬ ПАЛИВОДА А.В., 2018. 328 с. С. 209 – 254.

11. Коу Джон Г., Голл Тодд В. Трансформаційна психологія / Джонсон Л. Ерік та ін. Християнство і психологія: п'ять поглядів / перекл. з англ. Надійка Гербіш. – К.: ВИДАВЕЦЬ ПАЛИВОДА А.В., 2018. 328 с. С. 209 – 254.

12. Маєрс Девіс Дж. Теорія рівнів пояснення / Джонсон Л. Ерік та ін. Християнство і психологія: п'ять поглядів / перекл. з англ. Надійка Гербіш. – К.: ВИДАВЕЦЬ ПАЛИВОДА А.В., 2018. 328 с. С. 53 – 108.

13. Джон Л. Стептон Інтеграційний підхід / Джонсон Л. Ерік та ін. Християнство і психологія: п'ять поглядів / перекл. з англ. Надійка Гербіш. – К.: ВИДАВЕЦЬ ПАЛИВОДА А.В., 2018. 328 с. С.109 – 156.

14. Коу Джон Г., Голл Тодд В. Трансформаційна психологія / Джонсон Л. Ерік та ін. Християнство і психологія: п'ять поглядів / перекл. з англ. Надійка Гербіш. – К.: ВИДАВЕЦЬ ПАЛИВОДА А.В., 2018. 328 с. С. 209 – 254.

15. Коу Джон Г., Голл Тодд В. Трансформаційна психологія / Джонсон Л. Ерік та ін. Християнство і психологія: п'ять поглядів / перекл. з англ. Надійка Гербіш. – К.: ВИДАВЕЦЬ ПАЛИВОДА А.В., 2018. 328 с. С. 209 – 254.

16. Коу Джон Г., Голл Тодд В. Трансформаційна психологія / Джонсон Л. Ерік та ін. Християнство і психологія: п'ять поглядів / перекл. з англ. Надійка Гербіш. – К.: ВИДАВЕЦЬ ПАЛИВОДА А.В., 2018. 328 с. С. 209 – 254.

17. Робертс Роберт К.Т., Вотсон П. Дж. Християнська психологія / Джонсон Л. Ерік та ін. Християнство і психологія: п'ять поглядів / перекл. з англ. Надійка Гербіш. – К.: ВИДАВЕЦЬ ПАЛИВОДА А.В., 2018. 248 с. С. 157 – 208.

18. Мур, Томас. Піклування про душу: як сповнити глибиною і сенсом щоденне життя / пер. з англ. Ольга Демиденко; за фак. ред. Дмитра Залевського і Олега Фешовця. Львів: Видавництво "Астролябія", 2020 248 с.

19. Мур, Томас. Піклування про душу: як сповнити глибиною і сенсом щоденне життя / пер. з англ. Ольга Демиденко; за фак. ред. Дмитра Залевського і Олега Фешовця. Львів: Видавництво "Астролябія", 2020. 248 с.

20. Джон Л. Стептон Інтеграційний підхід / Джонсон Л. Ерік та ін. Християнство і психологія: п'ять поглядів / перекл. з англ. Надійка Гербіш. – К.: ВИДАВЕЦЬ ПАЛИВОДА А.В., 2018. 328 с. С. 109 – 154.

21. Мур, Томас. Піклування про душу: як сповнити глибиною і сенсом щоденне життя / пер. з англ. Ольга Демиденко; за фак. ред. Дмитра Залевського і Олега Фешовця. Львів: Видавництво "Астролябія", 2020. 248 с.

22. Робертс Роберт К.Т., Вотсон П. Дж. Християнська психологія / Джонсон Л. Ерік та ін. Християнство і психологія: п'ять поглядів / перекл. з англ. Надійка Гербіш. – К.: ВИДАВЕЦЬ ПАЛИВОДА А.В., 2018. 328 с. С.157 – 208.

23. Коу Джон Г., Голл Тодд В. Трансформаційна психологія / Джонсон Л. Ерік та ін. Християнство і психологія: п'ять поглядів / перекл. з англ. Надійка Гербіш. – К.: ВИДАВЕЦЬ ПАЛИВОДА А.В., 2018. 328 с. С.209 – 254.

